

SÁCH GIÁO KHOA ĐIỆN TỬ - HIỆN TRẠNG VÀ XU HƯỚNG PHÁT TRIỂN TRONG GIÁO DỤC PHỔ THÔNG Ở VIỆT NAM

ThS. HÀ VĂN QUỲNH

Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam

Sách là một sản phẩm của xã hội, là một công cụ để tích lũy, truyền bá tri thức từ thế hệ này sang thế hệ khác, ra đời từ cách đây hàng nghìn năm. Sách là một khái niệm mở, hình thức sách được thay đổi và cấu thành các dạng khác nhau theo các phương thức chế tác và nhân bản, tùy thuộc vào môi trường sống và sự phát triển của khoa học công nghệ ở mỗi thời đại. Bốn dấu mốc quan trọng trong quá trình phát triển của sách: Sự ra đời của *bảng đất sét* (clay tablet) và *giấy papyrus* khoảng 2500 trước công nguyên; *sách lật* (codex) năm 100 sau công nguyên; công nghệ in hàng loạt của *Gutenberg* năm 1450 và *sách điện tử* năm 1971.

1. Những đặc điểm của sách điện tử

Sách điện tử (*Electronic book, viết tắt là E-Book, Ebook hoặc eBook*) được hiểu từ các cách tiếp cận và mức độ khác nhau. Ở mức chung nhất, sách điện tử là một phiên bản điện tử của cuốn sách in có thể đọc trên máy tính hoặc thiết bị điện toán cầm tay. Tuy nhiên, với sự phát triển của khoa học công nghệ, hiện nay sách điện tử không chỉ là phiên bản điện tử của cuốn sách in, nó được tích hợp cả âm thanh, hình ảnh, video... và một số chức năng mà sách in không có. Nghĩa là, có những cuốn sách điện tử không có phiên bản in tương ứng.

Như vậy, hiểu một cách đơn giản, sách điện tử là một tệp tin, có thể đọc trên các loại máy tính hoặc các thiết bị cầm tay chuyên dụng. Nội dung của sách điện tử có thể lấy từ sách in hoặc mang tính độc lập tùy thuộc vào người xuất bản.

Để đọc được sách điện tử cần có các thiết bị điện tử chuyên dụng như: máy tính, điện thoại di động, PDA hoặc các máy chuyên đọc sách điện tử (Ebook reader). Các nhà thiết kế, phát hành, phân phối sách điện tử đã ứng dụng những thành tựu về công nghệ thông tin, Internet liên tục cho ra đời các phiên bản sách, các thiết bị đọc sách mới.

Có nhiều cách phân chia sách điện tử, thông thường người ta dựa vào cách thức lưu trữ và phát hành. Có thể phân chia sách điện tử thành 2 loại: Sách điện tử phát hành trực tuyến (online) và sách điện tử phát hành đoạn tuyến (offline). Sách điện tử phát hành trực tuyến là các tệp tin dạng số, được lưu trữ trên các server và thể hiện trên các website. Để đọc hoặc tải được loại sách điện tử này, người sử dụng

phải kết nối với Internet. Sách điện tử phát hành đoạn tuyến cũng là những tệp tin dạng số, nhưng được lưu trữ trên các thiết bị điện tử, từ (CD, VCD...), người sử dụng chỉ cần có thiết bị để đọc sách, không cần kết nối Internet.

Như vậy, khái niệm sách điện tử là “phương tiện số” không bao hàm các khái niệm về thiết bị đọc sách điện tử.

Có nhiều nhận xét, bình luận, đánh giá về ưu thế và hạn chế của sách điện tử. Ngoài ưu điểm vượt trội về các tính năng mà sách in không có như khả năng tích hợp âm thanh, hình ảnh, video, liên kết, tra cứu, dung lượng nhỏ,... nó còn có những hạn chế nhất định. Sách điện tử có nhiều định dạng, tính năng khác nhau, do vậy phải có thiết bị đọc phù hợp. Sách in có thể đến được với mọi độc giả, sách điện tử chỉ đến những độc giả có bị thiết bị đọc sách.

Sách điện tử được người đọc đón nhận và hiện đã chiếm lĩnh một phần của thị trường sách in truyền thống. Thế loại sách điện tử rất đa dạng, trong đó có một lượng không nhỏ sách giáo dục. Nhiều website cung cấp sách điện tử có thu phí và miễn phí. Ở một số nước phát triển như Mỹ, Anh, Pháp, Nhật Bản, Hàn Quốc,... đã có những nghiên cứu thực hiện số hóa sách giáo khoa phổ thông (sách giáo khoa điện tử) phục vụ dạy – học. Tuy nhiên, tất cả vẫn đang trong giai đoạn thử nghiệm.

2. Sách giáo khoa điện tử ở Việt Nam

Ở Việt Nam, dù phát triển muộn hơn nhưng sách điện tử đã có những bước tiến nhất định trong vài năm gần đây. Song song với việc phát hành sách in, nhiều nhà xuất bản cũng phát hành sách điện tử. Sách điện tử đã được đưa lên các website để độc giả đọc trực tuyến hoặc tải về máy để đọc. Bên cạnh đó, mỗi người có thể tự tạo cho mình một cuốn sách điện tử bằng một số phần mềm sẵn có (*Scan2PDF* tạo sách dạng PDF; *HTMLRunExe* tạo sách HTML; *Papyrus Editor* tạo Ebook định dạng PDF, ePub, Mobi; *FlipAlbum*,...) để sử dụng hoặc chia sẻ thông tin.

Với sách giáo khoa phổ thông, nước ta chỉ có một bộ sách giáo khoa duy nhất. Nhà xuất bản Giáo dục Việt Nam là đơn vị độc quyền phát hành, đã thực hiện số hóa bộ sách giáo khoa phổ thông từ lớp 1 tới lớp 12 và đưa ra thị trường vào giữa năm 2013. Bộ sách điện tử này và một số ứng dụng học tập khác được

cài đặt trong một máy tính bảng được gọi "Sách giáo khoa điện tử" (Classbook). Thực chất, Classbook là bộ sách giáo khoa điện tử kèm thiết bị đọc. Ở phiên bản này, hầu hết các sách đơn thuần là phiên bản số được quét - scan lại của cuốn sách in. Một số cuốn sách như Âm nhạc, Tiếng Anh có khả năng kết nối âm thanh, phát âm, tra từ và một số bài test. Thiết bị không kết nối trực tiếp với trang chủ <http://tintuc.classbook.vn> để tải phần mềm và tài liệu, mà phải kết nối qua máy tính. Giữa năm 2014, Classbook phiên bản thứ hai ra đời. Về nội dung, tiện ích đã được bổ sung, một số sách đã tích hợp thêm phần tra cứu, các video, mô phỏng,... Thiết bị đọc cũng được nâng cấp có Camera, cổng kết nối HDMI, kết nối trực tiếp mạng internet.

Sự ra đời của Classbook là dấu mốc trong quá trình phát triển sách giáo khoa phổ thông ở Việt Nam. Một số độc giả là phụ huynh, học sinh, giáo viên đã đón nhận ở mức độ khám phá, thử nghiệm. Ngoài những ưu điểm gọn nhẹ, một thư viện sách giáo khoa phổ thông và một số tính năng tích hợp đã nêu trên mà cuốn sách in không có, Classbook còn những hạn chế nhất định:

Về kinh tế, chi phí đầu tư lớn, người dùng phải mua thiết bị đọc kèm theo. Trong 12 năm học phổ thông, học sinh phải thay thế không dưới 3 lần. Với sách in có thể lưu giữ hàng chục, hàng trăm năm.

Người dùng phải mua trọn bộ sách giáo khoa. Học sinh lớp 12 phải mua lại sách giáo khoa từ lớp 1 tới lớp 11, ngược lại, học sinh lớp 11 phải mua sản phẩm mà không dùng ngay, với sách lớp 12 sau 11 năm trả tiền mới dùng được. Người học trước không để lại sách cho người học sau. Nếu là sách in sau khi học xong ta có thể bán lại hoặc cho người khác sử dụng, với Classbook điều này không thể thực hiện.

Về tính tiện lợi, học sinh sử dụng Classbook không đồng thời sử dụng 2 hay nhiều cuốn sách. Ví dụ, họ không thể dùng sử dụng cuốn Vật lí 8 và Bài tập Vật lí 8 để học tập. Thời lượng pin hạn chế, với máy cũ có thể không đáp ứng được nhu cầu sử dụng trong một buổi học. Giáo viên và học sinh không được lựa chọn từng cuốn sách giáo khoa điện tử, không được lựa chọn thiết bị đọc theo nhu cầu và khả năng.

Về an toàn vệ sinh học đường, thường xuyên đọc trên máy tính với thời gian dài liên tục có thể gây một số ảnh hưởng không tốt tới sức khỏe. Theo Hiệp hội Nhân khoa Hoa Kỳ, việc sử dụng máy tính bảng có thể dẫn tới những tổn hại sức khỏe như gây khô mắt, mỏi mắt, nhức mắt, đau đầu. Những người sử dụng các thiết bị điện tử thường xuyên có tỉ lệ mắc các bệnh về cơ, xương cao như đau cổ, thoái hóa đốt sống cổ, đau vai. Sử dụng Classbook có thể bị virus, hacker phá hoại, tấn công đánh cắp dữ liệu, thông tin.

Classbook có thể dễ bị mất cắp, hư hỏng.

Người dùng đang băn khoăn về kích thước, độ sáng màn hình, cấu trúc các nội dung tiện ích đính kèm đã thực sự phù hợp với đối tượng học sinh, đặc biệt với đối tượng học sinh tiểu học. Với chi phí lớn, sử dụng Classbook kết quả học tập có hơn việc sử dụng sách in không là những câu hỏi cần được giải đáp.

3. Kết luận

Sách giáo khoa điện tử (Classbook) ra đời đã đánh dấu bước phát triển mới của sách giáo khoa. Nội dung, tiện ích, ưu điểm và những hạn chế của Classbook được độc giả đón nhận ở mức độ thử nghiệm. Sách giáo khoa điện tử có thể chiếm lĩnh nhiều hay ít thị phần sách giáo khoa in phụ thuộc vào chất lượng, tiện ích, giá thành, nhu cầu và khả năng của người sử dụng cũng như hiệu quả trong việc - học. Trong những năm tới, có thể tồn tại nhiều bộ sách giáo khoa khác nhau, song song với những quyển sách in có những sách giáo khoa điện tử tương ứng. Để giáo viên, học sinh, phụ huynh có thể lựa chọn bộ sách giáo khoa phù hợp, hiệu quả, cần tiếp tục có những thử nghiệm, những nghiên cứu đánh giá về việc trang bị, sử dụng, hiệu quả, những tiện ích, hạn chế của sách giáo khoa điện tử để có cơ chế, chính sách, định hướng cho việc phát triển sách giáo khoa điện tử ở trường phổ thông. Trong tương lai gần, sách giáo khoa điện tử tiếp tục được hoàn thiện và thử nghiệm song hành với sách giáo khoa in truyền thống, là thiết bị hỗ trợ việc dạy và học, đồng thời sách giáo khoa in vẫn là loại sách phổ biến trong trường phổ thông ở Việt Nam.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. <http://www.oxforddictionaries.com>.
2. <http://www.gutenberg.org>.
3. Marie Lebert, *A Short History of eBooks*, NEF, University of Toronto, 2009.
4. *Dự báo về xu hướng về phát triển sách điện tử ở Việt Nam*, <http://vecita.gov.vn>
5. Một số bài viết về sách điện tử và sách giáo khoa điện tử (classbook) trên báo mạng.

SUMMARY

The introduction of Classbook marked a new stage of textbook development. Its content, utility, advantages and limitations were received at the trial level. Classbook may share more or less percent in the textbook market that depends on their quality, utility, cost, demand, ability of users and its effectiveness in learning. In the near future, Classbook continues to be completed and tested in parallel with traditional print textbooks- a device to support teaching and learning- and printed textbooks are still popular books in Vietnam general schools.